

УДК 378:373.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-196-106-110

ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРИНА Світлана Романівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0138-3587>

e-mail: sveta19sveta80@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вагомим підґрунтям самореалізації особистості, провідною умовою виконання нею біологічних і соціальних функцій в усі часи було й залишається міцне здоров'я. Однак останнім часом спостерігаються тенденції пасивності, інертності підростаючого покоління до власного здоров'я, мотивації на здоровий спосіб життя, здоров'ятворчу і здоров'язберігаючу діяльність.

У Концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, схваленій Міністерством освіти і науки України відзначається, що «основним завданням підготовки педагогічних кадрів до здійснення формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя є забезпечення безперервності у формуванні культури здоров'я особистості як невід'ємної складової її професійної компетентності та адаптації до гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу» [6].

У площині окресленого усвідомлення необхідності послідовного й цілеспрямованого вирішення заявленої проблеми спонукає науково-педагогічну громадськість до пошуку шляхів, які б забезпечили отримання позитивних результатів у підготовці майбутніх педагогів до здоров'язберігаючого виховання дітей, високого рівня формування їхньої культури здоров'я. З таких позицій актуалізується значущість теоретичного обґрунтування педагогічних умов, які б урахували провідні закономірності й специфіку цього процесу, сприяли досягненню на практиці бажаних результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує пошук ученими (А. Гончаренко, О. Козлюк, А. Циплюк та ін.) педагогічних умов підвищення ефективності освітнього процесу у закладах дошкільної освіти; створення здоров'язберезувального середовища у школі (О. Біда, Н. Рилова, Н. Тверська та ін.). Низка публікацій вітчизняних учених засвідчує широкий спектр наукових інтересів щодо дослідження

педагогічних умов у площині здоров'язбереження, а саме: педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації (В. Крупа); дієвості моделі формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх економістів (Н. Башавець); формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх економістів на засадах аксіології (О. Шукатка); здоров'язберігаючого виховання підлітків основної школи в навчально-виховному процесі (Н. Козак); підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язберезувального середовища початкової школи (Т. Осадченко). Однак, педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей, зокрема в НВК «Школа-садок» не були предметом спеціального дослідження. Тому виникає необхідність у їх визначенні й обґрунтуванні.

Метою статті є визначення й обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як підтверджує аналіз наукової літератури, у дослідженнях, присвячених професійній підготовці майбутніх фахівців, широко вживаються різнобічні трактування поняття «педагогічні умови». Відтак, виникає потреба його уточнення, зокрема, через розкриття значення ключового поняття «умова». Так, за філософським енциклопедичним словником «умова» трактується як філософська категорія, де відображаються універсальні відношення до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує.

Великий тлумачний словник містить таку дефініцію: «умова» – це вимога, що ставиться однією зі сторін, які домовляються; як усна чи письмова згода про що-небудь; як правила, що встановлені у будь-якій сфері людського життя; як обставини, за яких відбувається чи від яких залежить будь-що. В іншому аналогічному виданні поняття «умова»

конкретизується як необхідна обставина, що уможливує здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь, як фактор, рушій будь-якого процесу, явища; чинник [2].

Конструктивною нам видається думка В. Полонського, згідно з якою умова характеризується як «сукупність природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх дій, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, формування особистості» [9, с. 36].

Щодо категорії «педагогічні умови», то науковці пропонують її різні дефініції, з урахуванням предмету свого дослідження. На наш погляд, вартує увагу визначення, запропоноване В. Манько, за яким педагогічні умови аналізуються як взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [7].

Науково вартісними у площині заявленої проблеми є трактування феномену «педагогічні умови», що дефініціюються дослідниками у контексті підготовки майбутніх фахівців до здоров'язбережувальної діяльності як взаємозалежних чинників, які впливають на якість та ефективність освітнього процесу й у сукупності складають найбільш оптимальне середовище для засвоєння студентами валеологічних знань, умінь, навичок і досвіду здоров'язберігаючої діяльності на основі сформованого особистісно-ціннісного ставлення до здоров'я. Вочевидь, педагогічні умови – це чинники, що сприяють досягненню окреслених педагогічних цілей. Тому для визначення оптимальних педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей проаналізуємо деякі наукові розвідки, в яких розкриваються педагогічні чинники різної спрямованості, конструктивні в ракурсі заявленої проблеми.

У площині підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності Б. Долинський розглядає педагогічні умови як спеціально організовані обставини, які через вплив на розвиток професійних та особистісних якостей студентів, сприяють формуванню в них культури здоров'я, дотриманню здорового способу життя й водночас забезпечують результативність освітнього процесу вищого

навчального закладу у формуванні їхньої готовності здійснювати здоров'язбережувальну діяльність з молодшими школярами [5, с. 208–209]. Подібної думки дотримується і Н. Бугаєць, характеризує педагогічні умови як необхідні і достатні обставини, що забезпечують і визначають ефективність освітнього процесу.

Отже, у дослідженні педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей трактуємо як сукупність взаємопов'язаних і цілеспрямовано створюваних обставин у системі професійної підготовки майбутнього педагога, реалізація яких забезпечує ефективне впровадження спроектованої системи досліджуваного процесу та досягнення очікуваного результату – позитивної динаміки рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей, зокрема в НВК «Школа-садок».

Для конкретизації змісту педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей (в НВК «Школа-садок») вважаємо необхідним узагальнити результати емпіричних досліджень ученими педагогічних умов, що забезпечують результативність процесу професійної підготовки майбутніх педагогів у площині здоров'язбереження, здоров'язберігаючої діяльності.

Науково вартісним для нас є комплекс умов педагогічного процесу підготовки майбутнього вчителя до формування культури здоров'я молодшого школяра, запропонованих О. Дикановою, а саме: формування здоров'язберігаючого освітнього простору педколеджу; організація освітнього процесу на принципах природовідповідності, культуровідповідності, інтеграції знань з точки зору здоров'язберігаючої особистісно орієнтованої педагогіки; актуалізація питань формування культури здоров'я особистості у змісті досліджуваних дисциплін [3].

Результативність формування готовності студентів до здійснення здоров'язбережувального навчання молодших школярів, як зауважує О. Осолодкова (2003), забезпечується сукупністю таких педагогічних умов: спеціально організований навчальний процес, використання пропедевтичної програми актуалізації змісту навчання студентів у рамках психолого-педагогічних і медико-біологічних дисциплін; впровадження спецкурсу «Здоров'язбережувальне навчання молодших школярів»; наступність видів педагогічної практики на основі зв'язку теорії і практики [8, с. 152–153].

Отже, на підставі наукового аналізу з урахуванням власного педагогічного досвіду визначено такі педагогічні умови, які, на наш погляд, забезпечать ефективність підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей в умовах НВК «Школа-садок»:

- цілеспрямована мотивація майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей;
- інформаційно-змістове забезпечення підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей у НВК «Школа-садок»;
- особистісно-професійне самовдосконалення майбутніх педагогів у площині формування власної культури здоров'я і дітей;
- розвиток творчої позиції студентів при впровадженні технологій здоров'язбереження в середовищі НВК «Школа-садок».

При виокремленні *першої педагогічної умови* виходимо з того, що цілеспрямована настанова щодо позитивної мотивації майбутніх педагогів на формування у дітей культури здоров'я залежить від наявності у студентів мотивів, внутрішньої потреби у збереженні і зміцненні як власного здоров'я, так і здоров'я вихованців, позаяк на спрямованість людської діяльності, розвиток особистості загалом найбільше впливають її потреби, мотиви, сформована система ціннісних спонукань до професійної педагогічної діяльності та її суб'єктів.

Мотив як ключова домінанта є усвідомленим спонуканням, що зумовлює дії для задоволення будь-яких потреб людини; обґрунтовуючи й виправдовуючи вольові дії, він віддзеркалює ставлення людини до вимог суспільства і відіграє важливу роль в оцінці дій і вчинків особистості. З психологічних позицій мотивація загалом є спонуканням, що спричиняє активність організму, його спрямованість, позаяк саме ці процеси виконують функцію спонукання суб'єкта до діяльності.

Згідно з педагогічними довідковими виданнями мотив також розглядається як спонукання до діяльності, що пов'язується із задоволенням потреб суб'єкта й характеризуються як сукупність зовнішніх чи внутрішніх підстав, які викликають активність суб'єкта. Вони означають її спрямованість (мотивацію) – стрижень психології особистості, що зумовлює особливості її поведінки й діяльності, визначає спрямованість, характер, здібності людини і має вирішальний вплив на них [9].

Поза сумнівом, рушієм, спонуканням до будь-якої діяльності загалом є мотив, на думку В. Сластьоніна, – провідне утворення у складному синтезі структури мотиваційної

сфери, що забезпечує професійну готовність педагога [10, с. 17]. Саме мотиваційно-ціннісна складова такої готовності відображає позитивну 'емоційну налаштованість студентів на здоров'язберігаючу діяльність, передбачає формування у майбутніх педагогів активної життєвої та професійної позиції у сфері здоров'ятворення і здоров'язбереження. Відтак, цілеспрямована мотивація майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей забезпечує формування мотиваційно-ціннісного компонента досліджуваного феномену, акумулюючи ціннісно-сміслову самовизначення, мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх педагогів до власного здоров'я як взірця для наслідування дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, зокрема в умовах НВК «Школа-садок», здоров'язберігаючої професійно-педагогічної діяльності, сформованість потреби піклуватися про власний стан здоров'я впродовж життя.

Щодо другої педагогічної умови – інформаційно-змістове забезпечення підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей у НВК «Школа-садок» – то вона корелює з когнітивним компонентом підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей, що акумулює сукупність знань (психолого-педагогічних, предметних, спеціальних (валеологічних, медико-біологічних), методично-техно-логічних), необхідних студентам для формування культури здоров'я дітей, розуміння ними важливості цього процесу й забезпечується на основі міждисциплінарності, у процесі інтеграції освітніх курсів фахової підготовки студентів, зокрема, спеціальності 012 «Дошкільна освіта» та 013 «Початкова освіта».

Ми солідарні з твердженням В. Докучаєвої, що міждисциплінарність є науково-педагогічною новацією, яка забезпечує здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що є недоступним у межах окремо взятої науки з її специфічним, вузькоорієнтованим об'єктом, предметом і методами дослідження [4].

У площині дослідження інтеграція освітніх курсів сприяє узагальненню теоретичних знань студентів та практичного досвіду реалізації ключових завдань здоров'ятворення, формування культури здоров'я дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, конструюванню та реалізації форм, методів, технологій та засобів профілактичних заходів і здоров'язберігаючої діяльності в умовах НВК «Школа-садок» тощо. За результатами наукових досліджень і

власного професійно-педагогічного досвіду перспективним у цій царині є конструювання на основі інтеграції змістових складових таких навчальних предметів: «Загальна та вікова психологія», «Основи педагогіки», «Дошкільна педагогіка», «Дидактика», «Теорія і методика виховання», «Професійна майстерність», «Основи валеології», «Основи медичних знань та охорони здоров'я», «Методики навчання основ здоров'я» та ін., тобто інтеграція психолого-педагогічних, предметних, спеціальних знань.

При цьому, за твердженням науковців (Г. Бельська, В. Кузьменко та ін.), у процесі розбудови ступеневої системи освіти актуалізуються питання підготовки фахівців до роботи з дітьми 3-10 років в умовах освітнього комплексу «Школа – дошкільний заклад» за єдиною навчальною програмою, оновлення змісту фахових дисциплін у закладах вищої освіти з урахуванням психологічних особливостей сучасних дітей та стратифікації суспільства, реалізації принципу індивідуального підходу до навчання та виховання дітей в умовах переповнених груп дитячого садка та класів школи. Своєю чергою це спричиняє необхідність перегляду навчальних планів підготовки спеціалістів дошкільного профілю та початкової освіти з урахуванням специфіки роботи з дітьми означеної вікової категорії, зміст підготовки яких має будуватись на глибокому вивченні психології особистості, соціології та педагогіки.

Третьою педагогічною умовою для виявлення сформованості операційно-рефлексивного компоненту досліджуваного феномену нами визначено особистісно-професійне самовдосконалення майбутніх педагогів у площині формування власної культури здоров'я і дітей, що передбачає сформованість найбільш значущих груп умінь і навичок майбутнього педагога (організаційних, комунікативних, прогностичних, дослідницьких, рефлексивних, розвиток педагогічної творчості, осмислення власної здоров'язберігаючої діяльності, самоаналізу, самопізнання, саморозвитку) й уможливує безпосереднє розв'язання ним теоретичних і практичних проблем у сфері здоров'язберігаючої професійної діяльності, спрямованої на формування культури здоров'я дітей в умовах НВК «Школа-садок».

Стосовно *четвертої педагогічної умови* – розвиток творчої позиції студентів при впровадженні технологій здоров'язбереження в середовищі НВК «Школа-садок», спрямованої на виявлення особистісно-креативного компоненту підготовки майбутніх педагогів до формування культури

здоров'я дітей у НВК «Школа-садок», який віддзеркалює творчу природу педагогічної праці загалом, і здоров'ятворчої зокрема, керувалися, передусім, тим, що сьогодення потребує креативних, самостійних, ініціативних педагогів, здатних до творчого підходу в організації освітнього процесу, що сприятиме збереженню і зміцненню школярів, вихованню у них культури здоров'я, зі сформованою творчою позицією як особистісно-професійною характеристикою сучасного педагога. За такого підходу майбутній педагог орієнтується на творче осмислення інформації педагогічного характеру в аспекті її значущості для здоров'язбереження, відбір ефективних методів, здоров'язберігаючих технологій інтерактивної взаємодії, зокрема, у форматі «викладач-студент-учень», у процесі якої відбувається взаєморозвиток суб'єктів, адже не лише студенти (учні), але й викладач здобуває нові знання – про самих студентів, їхню професійну спрямованість, індивідуальні особливості підходу до навчання [1, с. 61].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, на підставі проведеного теоретичного аналізу й узагальнення, з урахуванням власного педагогічного досвіду нами виокремлено сукупність педагогічних умов, які забезпечать ефективність підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей в умовах НВК «Школа-садок»: цілеспрямована мотивація майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей; інформаційно-змістове забезпечення підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей у НВК «Школа-садок»; особистісно-професійне само-вдосконалення майбутніх педагогів у площині формування власної культури здоров'я і дітей; розвиток творчої позиції студентів при впровадженні технологій здоров'язбереження в середовищі НВК «Школа-садок». Як домінуюча складова системи підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей у НВК «Школа-садок», вони слугуватимуть підґрунтям для визначення ефективності сформованості досліджуваного педагогічного явища у процесі їх імплементації на формувальному етапі дослідницько-експериментальної роботи, що розглядається нами як *перспектива подальших наукових розвідок*.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бельська Г. В., Богиніч О. Л., Машовець, М. А. Здоров'я дитини – від родини. Київ: СІД Богданова А. М. 2006. 183 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / текст та голови. вид. В. Т. Лелека. К. : Ірпінь: ВТФ-Перун, 2009. 1736 с.

3. Диканова Е. Г. Подготовка будущего учителя к формированию культуры здоровья младшего школьника в условиях педколледжа: дис...канд. пед. наук. Волгоград, 2004. 171 с.

4. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні основи проєктування інноваційних педагогічних систем. (Дис. д-ра пед. наук). Луганський національний педагогічний університет ім. Т. Шевченка, Луганськ. 2007.

5. Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язберезувальних навичок і вмій у молодших школярів у навчально-виховній діяльності. (Дис. д-ра пед. наук). Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса. 2011.

6. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді / <https://shag.com.ua/nakaz-605-pro-zatverdjenya-koncepciyi-formuvannya-pozitivnoyi.html>

7. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / Соціалізація особистості: зб. Наук. Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманов. К. : Логотип. 2000. Вип. 2, с. 153–161.

8. Осолодкова Е. В. Формирование готовности студентов педвузов к осуществлению здоровьесберегающего обучения младших школьников. (Дисс. канд. пед. наук). Челябинская государственная академия культуры и искусства, Челябинск. 2003.

9. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. М. : Высш. шк. 2004. 512 с.

10. Слостенин В. А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе: содержание, структура функционирования. Профессиональная подготовка учителя в системе высшего образования. М. : Просвещение, 1995. С. 14–28.

REFERENCES

1. Bielienka, H. V., Bohinich, O. L., & Mashovets, M. A. (2006). *Zdorovia dityny – vid rodyny*. [The health of the child is from the family]. Kyiv.

2. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. (2009). [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv.

3. Dikanova, E. G. (2004). *Podgotovka budushhego uchitelya k formirovaniyu kul'tury` zdorov'ya mladshogo shkol'nika v usloviyakh pedkolledzha*. [Preparing a future teacher for the formation of a health culture of a younger student in a pedagogical college]. Volgograd.

4. Dokuchaieva, V.V. (2007). *Teoretyko-metodolohichni osnovy proektuvannia innovatsiinykh pedahohichnykh system*. [Theoretical and methodological bases of designing innovative pedagogical systems]. Luhansk.

5. Dolynskiy, B. T. (2011). *Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv do formuvannia zdoroviazberezhivalnykh navychok i vmin u molodshykh shkoliariv u navchalno-vykhovnii diialnosti*. [Theoretical and methodical bases of preparation of future teachers for formation of health-preserving skills and abilities at junior schoolboys in educational activity]. Odesa.

6. *Kontsepsiia formuvannia pozytyvnoi motyvatsii na zdorovyi sposib zhyttia u ditei ta molodi*. [The concept of forming a positive motivation for a healthy lifestyle in children and youth]: <https://shag.com.ua/nakaz-605-pro-zatverdjenya-koncepciyi-formuvannya-pozitivnoyi.html>.

7. Manko, V. M. (2000). *Dydaktychni umovy formuvannia u studentiv profesiino-piznavalnoho interesu do spetsialnykh dystsyplin*. [Didactic conditions for the formation of students' professional and cognitive interest in special disciplines]. Kyiv.

8. Osolodkova, E. V. (2003). *Formirovanie gotovnosti studentov pedvuzov k osushhestvleniyu zdorov'esberegayushhego obucheniya mladshikh shkol'nikov*. [Formation of readiness of students of pedagogical high schools for implementation of health-saving training of junior schoolchildren]. Chelyabinsk.

9. Polonskiy, V. M. (2004). *Slovar` po obrazovaniyu i pedagogike*. [Dictionary of Education and Pedagogy]. Moskva.

10. Slastenin, V. A. (1995). *Professional'naya gotovnost` uchitelya k vospitatel'noj rabote: sodержanie, struktura funkcionirovaniya*. [Teacher's professional readiness for educational work: content, structure of functioning]. Moskva.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРИНА Світлана

Романівна – кандидат педагогічних наук, доцент ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Наукові інтереси: здоров'язберігаюче навчання студентів, підготовка майбутніх педагогів до формування культури здоров'я майбутніх педагогів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

ZAMROZEVYCH-SHADRINA Svitlana

Romanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

Circle of scientific interests: health education of students, preparation of future teachers for the formation of a culture of health of future teachers.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2021 р.